

ingediend op **1202** (2021-2022) – Nr. 1
22 maart 2022 (2021-2022)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media
uitgebracht door Stephanie D'Hose en Katia Segers

over het Jaarverslag 2020 van Literatuur Vlaanderen

Samenstelling van de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media:

Voorzitter: Elisabeth Meuleman.

Vaste leden:

Cathy Coudyser, Marius Meremans, Freya Perdaens, Wilfried Vandaele, Manuela Van Werde;
Filip Brusselmans, Johan Deckmyn, Klaas Sloomans;
Karin Brouwers, Orry Van de Wauwer;
Steven Coenegrachts, Stephanie D'Hose;
Elisabeth Meuleman, Jeremie Vaneeckhout;
Hannes Anaf.

Plaatsvervangers:

Andries Gryffroy, Kathleen Krekels, Philippe Muylers, Kris Van Dijck, Karl Vanlouwe;
Immanuel De Reuse, Jan Laeremans, Ilse Malfroot;
Maaïke De Rudder, Tinne Rombouts;
Els Ampe, Bart Tommelein;
Björn Rzoska, Tine Van den Brande;
Katia Segers.

Toegevoegde leden:

Tom De Meester.

INHOUD

I.	Toelichting	4
1.	Evaluatie	4
2.	Planning	5
II.	Bespreking.....	9
1.	Beschouwingen uit de commissie	9
1.1.	Karin Brouwers	9
1.2.	Marius Meremans.....	11
1.3.	Stephanie D’Hose.....	12
1.4.	Katia Segers.....	13
1.5.	Elisabeth Meuleman	14
2.	Antwoorden	15
	Gebruikte afkortingen	24

Bijlage: Zie [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be

De Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media hield op donderdag 27 mei 2021 een hoorzitting over het Jaarverslag 2020 van Literatuur Vlaanderen.

(Deze vergadering werd als videoconferentie georganiseerd.)

De presentatie bij de toelichting is terug te vinden op de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be.

I. Toelichting

Paul Hermans, directeur van Literatuur Vlaanderen, licht het jaarverslag 2020 toe en zal daarbij ook ingaan op de huidige en toekomstige activiteiten.

1. Evaluatie

2020 was in vele opzichten een bijzonder jaar. Op 20 januari 2020 begon Paul Hermans als directeur van Literatuur Vlaanderen. Enkele weken later brak de coronacrisis uit, de saboteur van de live interactie van cultuur en literatuur in de publieke ruimte.

2020 is ook het jaar van het meerjarenplan. Het is tot stand gekomen door veelvuldige interactie met de sector. In januari 2020 gebeurde dat nog live met een uitgebreide brainstorming, daarna in focussessies en noodgedwongen almaar meer via digitale platforms. Het meerjarenplan pleitte voor beter, diverser en breder. Ondanks de coronabeperkingen werd het toch een plan dat aan de letterensector, van auteur tot lezer, perspectief biedt voor leesbevordering, internationale ambitie, literaire innovatie, talentontwikkeling, landschapszorg, digitalisering en inclusie. Tegelijk had het oog voor het Vlaamse boekenvak en het literaire middenveld en telkens de kunstenaar, literaire maker, auteur, vertaler en illustrator als kernspelers.

Een jaar met twee gezichten

2020 was een jaar van twee snelheden en van gemengde gevoelens, en dat wordt in het jaarverslag ook zo verwoord. Het was starten in budgettaire krapte met een gebrek aan ruimte voor de werking. En dan was er de coronacrisis. In een ijltempo moest er werk worden gemaakt van steunmaatregelen om aan acute noden tegemoet te komen. Maar er was ook tijd om aan de toekomst te timmeren en verder te kijken naar een duurzaam kader, een relanceplan dat in het kader van het BoekenOverleg werd neergelegd. Het jaar eindigde met een nieuwe beheersovereenkomst, die een horizon biedt en die ruimte laat voor nieuw beleid. Vandaag staan die nieuwe regelingen al in de stijgers. De jaarlijkse dotatie van Literatuur Vlaanderen is gestegen naar 8,75 miljoen euro: van 1,37 naar 1,67 procent van het cultuurbudget. Dat is al bij al een fikse stijging maar natuurlijk relatief in het geheel van het budget.

Kerncijfers

Literatuur Vlaanderen investeerde in 2020 uiteraard opnieuw rechtstreeks in de maker: de auteur, illustrator en vertaler. Het bedrag van 2,134 miljoen euro behelsde wel een daling van bijna 5 procent ten aanzien van 2019. De coronacompensatiesteun is daarin niet meegerekend.

De werkbeurzen zijn blijven doorlopen en er is opnieuw heel wat kwalitatief werk geleverd. De schrijvers zijn blijven schrijven. Daar ligt het verschil niet. Er was vooral een impact op de auteurslezingen. Slechts 1424 lezingen zijn kunnen doorgaan, de rest is geannuleerd. In het tweede deel van 2020 kwam het zelfs niet tot een annulering omdat er geen plannen waren om opnieuw lezingen toe te laten.

In 2020 werden 122 titels vertaald, tegenover 143 het jaar ervoor. Ook dat is niet zo vreemd. Door de pandemie konden geen internationale beurzen plaatsvinden en plaatsten heel wat uitgevers hun productie tijdelijk on hold of vertraagden ze die. Travel grants zijn er om evidente redenen bijna niet geweest. Ook het aantal reizen van auteurs naar het buitenland bleef beperkt.

De overheadkosten van Literatuur Vlaanderen zijn niet gestegen. Ze zijn met 21 procent van het totaal ver onder het maximum van 25 procent gebleven. De personeelskosten zijn goed voor 15 procent van de totale uitgaven.

Coronacrisis

De impact van de coronacrisis was op alle terreinen te voelen: decimering van auteurslezingen, minder vertalingen, geen of heel weinig internationale ontmoetingen, geannuleerde festivals, geen theaterpromotie op het Festival d'Avignon of het Dramatikerinnenfestival enzovoort. Gelukkig was er wel het noodfonds, waarvan de middelen in een eerste golf voor 100 procent naar de kunstenaar zijn gevloeid. Het gaat om steun voor de makers, in totaal gemiddeld 1500 euro voor 439 aanvragen. Dat is geen groot bedrag, het ging altijd over gedeeltelijke compensatie. Vandaag ziet Literatuur Vlaanderen echter dat zowat de helft van de uitgetrokken middelen nog gereserveerd staat op de balans. De reden is uiteraard niet dat de coronacrisis is opgehouden. Tot op heden zijn er nog altijd geen auteurslezingen of andere optredens in de publieke ruimte mogelijk. Paul Hermans zal daar nog op terugkomen.

In het kader van de relance heeft het BoekenOverleg aanbevelingen gedaan, waaronder de steun voor het meerjarenplan, dat intussen is aanvaard, en de grote vraag naar algemene literatuurprijzen. Ook dat is vandaag gerealiseerd met de twee Boon-literatuurprijzen. In het meerjarenplan werd ook gepleit voor een generieke boekenactie.

De spreker toont een grafiek met de evolutie van het marktaandeel per kanaal in 2020. De onlinehandel kende in de eerste lockdown een enorme opstoot. De omzet van de fysieke boekhandels daalde tot quasi nul. Tijdens de tweede lockdown zijn de cijfers heel anders. De fysieke boekhandel werd als een essentiële winkel beschouwd, wat ook weer niet wil zeggen dat die sector geen steun meer nodig zou hebben. De grafiek met de evolutie van het marktaandeel van 2020 ten aanzien van 2019 maakt dit heel duidelijk. De onlineverkoop is enorm gestegen. De omzet van zowel keten- als onafhankelijke boekhandels is daarentegen fors gedaald. Dat is vandaag nog niet opgelost, aangezien de onlineverkoop zich hoofdzakelijk afspeelt op de platformen van de e-commerce reuzen, die niet tot de Vlaamse economie behoren. Vandaag wordt er nog erg veel via die gemakkelijke weg gekocht, zodat de opbrengsten naar het buitenland vloeien.

Waarom is er dan geen generieke boekenactie gerealiseerd in 2020? In overleg met de boekhandels en het kabinet-Jambon is beslist om dat pas in 2021 te doen, om goed voorbereid en met de juiste focus aan de slag te kunnen gaan. Dat zal gebeuren met een positieve aanmoediging van de burger, onder het motto koop lokaal, en niet zomaar met een opbod aan kortingen. Die actie kan nu worden opgestart. Literatuur Vlaanderen is ter zake erg hoopvol gestemd over het in juni 2021 geplande gesprek met het kabinet.

2. Planning

Paul Hermans zal nu de verschillende actieterreinen of pijlers van het programma van Literatuur Vlaanderen overlopen aan de hand van het jaarverslag 2020. Hij zal ook de actuele stand van zaken geven en vooruitblikken naar morgen.

Leesbevordering

Ook voor Literatuur Vlaanderen was in 2020 Iedereen Leest een referentieorganisatie. In het kader van leesbevorderingsprojecten treedt ze op als een partner waarmee in gesprek kan worden gegaan om de kennisdeling te maximaliseren en te streven naar duurzaamheid van de projecten. Ook in de oproep 'Lezen op school' speelt Iedereen Leest vandaag een prominente rol. Sinds februari 2021 wordt samengezeten met de kabinetten van Onderwijs en Welzijn om aan dat leesoffensief te werken. Het moet op een beleidsdomeinoverschrijdende manier worden geoperationaliseerd, waarbij het niet gaat over nieuwe aanbevelingen maar over structurele maatregelen met een termijn van drie, zes of negen jaar. De resultaten van de PISA- en PIRLS-onderzoeken spreken boekdelen maar kunnen niet op een jaar tijd worden omgekeerd. Zoiets vereist een opschaling van de effectieve initiatieven, wat tijd en geld kost.

Van de ad-hocsamenwerking met de KANTL werd overgaan naar een meerjaren-beheersovereenkomst. Het doel is de plaats van het literaire erfgoed te verankeren in de leesbevorderende acties. De KANTL zal zich focussen op de omgang met literair erfgoed in het onderwijs. In 2021 moeten de eerste concrete plannen klaar zijn.

Internationale ambitie

De internationale ambitie is er nog altijd, zij het aarzelend. Er moet een nieuwe weg worden bewandeld wegens nog steeds geen beurzen. Er gebeurt wel al heel wat langs de digitale weg. De digitale Publishers Tours hebben succes. Hopelijk worden op die manier toch nog voldoende vertalingen gerealiseerd. Paul Hermans hoopt wel dat de Frankfurter Buchmesse in oktober 2020 zal kunnen doorgaan.

Vertalers zijn almaar meer ambassadeurs geworden. Ze kennen als geen ander een bepaalde literatuur en weten dat ook in de digitale sessies heel mooi over te brengen. Literatuur Vlaanderen wil samen met de auteurs inzetten op structurele samenwerking met festivals om meer internationale residenties mogelijk te maken en auteurs op digitale podia te krijgen.

Er is een goede samenwerking met het Nederlands Letterenfonds. Concreet gaat het om het uitwerken van een nieuw gastlandschap in een nog niet nader te noemen stad. Door de coronacrisis is dit wel opgeschoven naar 2024.

Recent was er een sessie met de Vlaamse vertegenwoordigers in meer dan dertien diplomatieke posten, van New York in de Verenigde Staten tot Lilongwe in Malawi. Het enthousiasme van de vertegenwoordigers was hartverwarmend. Er is nog veel meer samenwerking mogelijk dan al het geval was.

De Taalunie en Literatuur Vlaanderen werken jaarlijks samen rond literair grensverkeer.

De Toneelschrijfprijs werd in 2020 toch uitgereikt. Uiteraard staat 2021 in het teken van de uitreiking van de prijs der Nederlandse Letteren aan het Belgische Hof.

Vanzelfsprekend is er recurrent overleg met Vlaams-Nederlandse instellingen zoals deBuren, Ons Erfdeel en de Brakke Grond. Met deBuren wordt samengewerkt aan een vervolg van het project Besmette Stad, met name rond Paul Van Ostaijens laatste gedicht De Aftocht.

Flirt Flamand

Flirt Flamand is een eerste bruggenhoofd in Brussel met een internationaal bereik. Het werd in 2020 op een bescheiden wijze voortgezet. In 2021 werd het opnieuw

een noodgedwongen maar wel heel succesvolle digitale sessie, met heel wat programma's en volgers. Het geslaagde huwelijk van Lize Spit en Thomas Gunzig kon in Brussel op heel wat persbelangstelling rekenen. Paul Hermans blikt daar tevreden op terug. Hij hoop dat dit initiatief de komende jaren nog sterker uit de verf kan komen in samenwerking met Marie Noble, de nieuwe directeur van Foire du Livre.

Literatuur Vlaanderen gaat ook in gesprek met het Centre Wallonie-Bruxelles over de dienst Promotion des Lettres. De spreker wil een vreemde situatie rechtzetten. Als Vlaamse uitgevers een vertaling van een werk van een Waalse auteur naar het Nederlands willen realiseren, kan daaraan blijkbaar geen steun worden verleend. Als een Nederlandse uitgever dat vraagt, kan dat wel. Dat zou te maken hebben met de bevoegdheidsverdeling in de Grondwet. Daar moet over gepraat worden, aangezien Literatuur Vlaanderen omgekeerd wel vertalingen van Waalse uitgeverijen steunt.

Literaire innovatie

Voor het actieterrein literaire innovatie staat alles in de stijgers. Het Cross-overLab is gelanceerd in 2020. Zes makers buigen zich in een creatief traject over manieren om veel sterker samen te werken met andere disciplines. Dat is uiteraard maar één project. Maar er is nu ook een hele scene van literaire makers in de audiosector: podcasts, hoorspelen, gaming, slam en performance. Er wordt hard gewerkt aan nieuwe regelingen om de bestaande werkbeurzen uit te breiden. Dat moet op een goede manier gebeuren, samen met die nieuwe makers en zonder dat de regeling meteen voor iedereen open hoeft te staan. Het gaat uiteraard over de meest kwaliteitsvolle spelers.

Talentontwikkeling

In het Slow Writing Lab in Nederland zijn vandaag al twee Vlaamse makers aan het werk. Het moest snel gaan omdat het project al in januari 2021 van start is gegaan. In de toekomst wil Literatuur Vlaanderen een Vlaamse bedding creëren met het Koninklijk Conservatorium Antwerpen, het RITCS in Brussel en LUCA Drama om de grootste talenten onder hun laureaten de kans te geven om aan het Slow Writing Lab deel te nemen. Daar worden ze klaargestoomd om als auteur een eerste werk af te leveren.

Daarnaast wordt nog gewerkt aan carrièrebeurzen.

Landschapszorg

De digitalisering van de landschapszorg wordt voortgezet. Het digitale loket is voor alle buitenlandse en nu ook binnenlandse regelingen een feit. De planlasten zijn gedaald, en de aanvragen kunnen nu veel eenvoudiger. Door de coronacrisis werden de maatregelen uitgebreid, zodat ook onlinelezingen en onlinemanifestaties kunnen worden ondersteund.

Intern zet de verouderde software Literatuur Vlaanderen voor een uitdaging. Het nieuwe systeem moet goed worden uitgewerkt gezien zijn hoge kostprijs en de lange periode waarvoor het bestemd is.

Literatuur Vlaanderen had middelen voor structureel onderzoek gevraagd in het kader van het BoekenOverleg. Die zijn er ook deels gekomen. Met 'Ongelijk maar eerlijk' werd een eerste onderzoek afgerond. Het heeft heel wat zinvolle conclusies opgeleverd over eerlijke praktijken en eerlijke beloning, kunstenaars in de publieke ruimte enzovoort.

Het Leesoffensief heeft ook een onderdeel onderzoek. Dat is vooral gericht op weten en meten. Als er structurele middelen volgen, moet er een nulmeting zijn, een benchmark, zodat men niet in het ijle hoeft te werken.

Paul Hermans vermeldt ook de dynamische ruimte omdat daarover in het departement een onderzoek plaatsvindt. Literatuur Vlaanderen neemt daar graag aan deel omdat dit aspect belangrijk is in het kader van de structurele ondersteuning van literaire organisaties.

Een volgend onderdeel van de landschapszorg is inclusie. Het Europese project Every Story Matters heeft coronaschade opgelopen. Heel wat internationale beurzen zijn uitgesteld of vervangen door pitches rond inclusieve boeken. Er is creatief nagedacht over wat er dan wel kon. Op het digitale boekenfestival in Zagreb neemt het project Every Story Matters een aantal sessies voor zijn rekening. Er is al heel lang een charter, een theoretisch kader. Dat is waardevol, maar zeker niet voldoende op zich. Er wordt nu gewerkt aan een lerend netwerk voor de hele boekensector, waarbij het echt gaat over actuele problemen, goede praktijken en mogelijke initiatieven.

Het jaarverslag gaat ook uitgebreid in op het genderevenwicht bij de werkbeurzen. In de eerste ronde van 2021 zijn er opnieuw een aantal verbeteringen zichtbaar. De mediaan van de toegekende bedragen ligt voor het eerst gelijk bij mannen en vrouwen. Het blijft dus de goede richting uitgaan.

Omdat 2021 heel wat nieuwe werkterreinen voor Literatuur Vlaanderen oplevert, werd het team uitgebreid. Er zijn twee medewerkers met een divers profiel aangevoren.

Bij de landschapszorg is er ook de aandacht voor het boekenvak in Vlaanderen. Literatuur Vlaanderen heeft alle Vlaamse uitgevers gesproken om te horen wat er echt nodig is. De organisatie kan enkel aanvullend en marktcorrigerend optreden. De vraag waar dat het meeste nodig is, leidde tot heel wat interessante antwoorden. Voorafgaand aan die gesprekken werden de productiesubsidies al heropgestart. Literatuur Vlaanderen is ook met de boekhandels in gesprek.

In Nederland zijn er na een onderzoek over de versterking van de veerkracht na de coronacrisis aanbevelingen bekendgemaakt. Er wordt aanbevolen om de productiesubsidies breder en beter in te zetten; om de boekhandels, waar ook lezingen kunnen plaatsvinden, te ondersteunen in hun culturele functie; om werk te maken van de leesbevordering; om boeken voor jongeren te ontsluiten; om aandacht te hebben voor eerlijke verloning en om lezersgemeenschappen bij de initiatieven van leesbevordering te betrekken.

Vlaanderen brengt die aanbevelingen al in de praktijk, wat Paul Hermans hoopvol stemt.

Een laatste punt bij de landschapszorg is de infrastructuur. De opdracht was om samen met Iedereen Leest een nieuw gebouw te betrekken. Eind 2020 hebben de Vlaamse overheid en de stad Antwerpen daarvoor de nodige financiële middelen gevonden. Paul Hermans hoopt eind 2022 of begin 2023 het gebouw te kunnen inhuldigen.

Organisaties

De organisatie Behoud de Begeerte is intussen gemigreerd van het Kunstendecreet naar Literatuur Vlaanderen. Nu zijn er dus zes structurele organisaties. Ze kennen hun middelen tot en met 2022.

Er is wel zeer weinig budgettaire ruimte om in 2023 een nieuwe oproep te starten. Daarom is het onderzoek over de dynamische ruimte zeer zinvol. Bij de projectmiddelen, ook de bovenlokale, wordt vandaag alles wat een literaire toets heeft bij voorbaat uitgesloten. Literatuur Vlaanderen heeft geen middelen voor dat soort projecten, die elders echter systematisch worden geweerd. Paul Hermans hoopt dat het onderzoek tot de conclusie leidt dat het echt anders moet. Het gaat er niet zozeer om dat Literatuur Vlaanderen een hogere dotatie krijgt maar dat er elders in de bovenlokale middelen ook ruimte komt voor projecten met minstens een literaire toets. Vaak kosten die projecten meer dan 100.000 of zelfs 200.000 euro.

Er zijn heel wat nieuwe spelers, waaronder bijvoorbeeld de collectieve of hybride huizen, zoals het Huis van Herman Teirlinck. Er hoeft geen nieuw groeimodel te ontstaan zoals in het Kunstendecreet. Voor de literaire sector ligt het anders. Met maar zes organisaties zal er bij de lancering van een nieuwe oproep in 2023 weinig bewegingsruimte zijn. De organisaties zijn nochtans de katalysator voor het geschetste beleid, dat gericht is op talentontwikkeling, innovatie, inclusie enzovoort. Die organisaties moeten werken met personeel, wat nu eenmaal geld kost. De indexering van de dotatie van Literatuur Vlaanderen is gebonden aan zijn eigen loonaandeel, dat 15 procent van de kosten bedraagt. Met de resterende niet-geïndexeerde 85 procent worden de organisaties gesteund, die op die manier aan slagkracht inboeten. Dat thema wil Paul Hermans expliciet onder de aandacht brengen, ook in het meerjarenplan.

II. Bespreking

1. Beschouwingen uit de commissie

1.1. Karin Brouwers

Karin Brouwers feliciteert Paul Hermans met het jaarverslag. Ze beseft dat 2020 een speciaal jaar is geweest, met het laatste jaar van de vorige beheersovereenkomst, de coronacrisis en een nieuwe directeur.

Een deel van de middelen van het noodfonds bleef ongebruikt. Het was blijkbaar moeilijk om de kwetsbaarste categorie auteurs te bereiken. Het lid vraagt of er voor hen in extra steun wordt voorzien. Werd er een tweede oproep overwogen na augustus 2020 zoals dat in andere sectoren, bijvoorbeeld toerisme, wel gebeurde? Waarom werd die 600.000 euro niet gebruikt voor de uit besparingsoverweging stopgezette subsidielijnen, zoals de publicatiesteun? Dat was misschien te verwachten geweest. Op een moment dat Vlaanderen almaar minder literaire uitgevers telt, is dat een mogelijke kernopdracht. Wat is de stand van zaken van het saldo van het noodfonds?

Karin Brouwers vraagt ook een stand van zaken van het relanceplan dat met BoekenOverleg werd uitgewerkt. BoekenOverleg pleit voor een generieke boekenactie, een duurzame stimulans die de consument moet aanzetten om te kopen in de fysieke boekhandel. Dat komt de auteurs en de uitgevers ten goede. Welke concrete plannen zijn er?

Paul Hermans verwees al naar het Nederlandse onderzoek over de versterking van de veerkracht van de boekenwereld na COVID-19. Alle onderdelen van de keten moeten in dat nieuwe verhaal worden meegenomen.

De tevredenheid van auteurs en andere makers over de ondersteuningsmaatregelen van Literatuur Vlaanderen was bijzonder groot. Een vaststelling is wel dat een steeds kleinere groep makers steeds meer steun ontvangt. De Vlaamse auteurs worden almaar afhankelijker van Nederlandse uitgeverijen. Een Vlaamse auteur

wordt bijna enkel uitgegeven als de uitgeverij quasiverzekerd is van verkoop in Nederland. De Nederlandse experts in de beoordelingscommissies versterken dat effect nog. Wat kan Literatuur Vlaanderen doen om dat mattheuseffect weg te werken?

De tweede actor zijn de boekhandels zelf. Gelukkig werden ze op een bepaald moment als essentiële winkels beschouwd en waren ze dus minder lang gesloten dan in de meeste buurlanden. Toch hebben de boekhandels het moeilijk met een grote stock en een verslechterde liquiditeitspositie. Dat maakt dat ze minder inkopen, zowel in aantallen als in diversiteit van titels. De boekhandels spelen een cruciale rol in het ecosysteem. Ze doen aan leesbevordering, zorgen voor inkomsten bij de uitgeverij om nieuwe boeken te maken, bewerkstelligen royalty's voor de auteurs enzovoort. De vraag is of Literatuur Vlaanderen bereid is een regeling uit te werken om de culturele werking van boekhandels te subsidiëren. Karin Brouwers denkt daarbij aan lezingen, leesclubs enzovoort. De boekhandels moeten de auteurs dan een correcte vergoeding kunnen geven voor hun deelname.

De derde actor zijn de literaire bemiddelaars, de manifestaties en de tijdschriften. Ook die spelen vaker op veilig. Publiekscijfers zijn immers belangrijk in een subsidiedossier en waren noodgedwongen laag in 2020. Deze actoren doen aan de zogenaamde bestsellerisering. Ze kiezen om een beperkte groep van nu al goed verkopende auteurs in de kijker te zetten, met opnieuw een mattheuseffect. Zal Literatuur Vlaanderen die wetenschap meenemen in het subsidiereglement, opdat een brede diversiteit van auteurs aan bod kan komen tijdens manifestaties en in literaire tijdschriften? De Boonprijs is een lovenswaardig groot initiatief maar tegelijk ook maar één literaire prijs, die dan ook nog eens voor Nederlandse auteurs wordt opengesteld. Waarom die opening naar Nederlandse auteurs? Ze zorgt voor nog meer afhankelijkheid van het Nederlandse ecosysteem. Het is een groot taalgebied maar de Vlaamse auteurs mogen daarin niet het kleine broertje worden.

De vierde grote actor zijn de uitgeverijen zelf. Als de boekhandels op veilig moeten spelen door minder titels en minder aantallen te kopen, heeft dat ook een direct effect op het aantal nieuwe titels dat uitgeverijen zullen drukken. Daarom is het jammer dat Literatuur Vlaanderen eind 2019 de projectsubsidies heeft stopgezet. Karin Brouwers vraagt om terug na te denken over een productiesubsidiebeleid. Uitgeverijen zouden een projectsubsidie kunnen aanvragen voor kwetsbare literatuur, dus niet voor prestigeprojecten zoals verzamelde werken.

Ook literaire tijdschriften bieden publicatiekansen voor auteurs, maar door de beperkte subsidies moeten ze hun honoraria erg laag houden. De vraag is of dat ook een element in het subsidiereglement voor tijdschriften kan worden.

Ten slotte zijn er uiteraard de lezers zelf. Het belang van leesbevordering kan niet worden onderschat, vooral in het onderwijs. De inspanningen moeten permanent worden volgehouden. Het commissielid kijkt dan ook uit naar de nieuwe generieke boekenactie en de resultaten van de samenwerking met Welzijn en Onderwijs voor initiatieven zoals het Leesoffensief, Lezen op School enzovoort. De samenwerkingsovereenkomst tussen Literatuur Vlaanderen en Iedereen Leest loopt tot eind 2021. Welke accenten worden opgenomen in de nieuwe samenwerkingsovereenkomst voor de periode vanaf 2022?

De samenwerking met het Nederlands Letterenfonds werd in 2019 om besparingsredenen op een laag pitje gezet. Door de eenmalige injectie van 71.000 euro vanwege de Vlaamse Regering kon ze dan toch nog worden voortgezet. Welke concrete acties worden er nog voorbereid in het kader van de internationale promotie van de Nederlandstalige literatuur?

Op pagina 9 van het jaarverslag staat dat Literatuur Vlaanderen 2,134 miljoen euro heeft geïnvesteerd in de financiële ondersteuning van auteurs, illustratoren en vertalers. Dat betekent volgens het verslag dat de organisatie 30,6 procent van haar overheidsdotatie investeert in de makers. Die daling van 4,7 procent ten opzichte van 2019 zou door de coronasituatie kunnen worden verklaard. Daarnaast vloeit er via andere organisaties nog geld naar de makers, onder meer via de tijdschriften en manifestaties. Toen Vlaanderen het Vlaams Fonds voor de Letteren oprichtte, de voorganger van Literatuur Vlaanderen, deelden de sector en het Vlaams Parlement de zorg om deze verzelfstandiging van het literaire beleid niet te laten resulteren in een te groot aandeel aan overheadkosten. In het oprichtingsdecreet werden die vastgelegd op maximum 12 procent van de dotatie, voor personeels- en werkingsmiddelen. Dat percentage werd nadien losgelaten, onder andere met het argument dat expertiseopbouw nu eenmaal geld kost. Karin Brouwers vindt de slinger nu echter te ver doorgeslagen. Er werken momenteel 18,8 vte's bij Literatuur Vlaanderen tegenover 11,5 in 2010. Vanwaar die quasiverdubbeling van het aantal personeelsleden? Vertaalt die zich in een verdubbeling van de activiteiten?

1.2. Marius Meremans

Marius Meremans dankt Literatuur Vlaanderen voor het jaarverslag 2020 en is tevreden met de zeer goede meerjarenplanning. Het jaarverslag legt de nadruk op de impact van de coronacrisis. Literatuur Vlaanderen heeft kort op de bal gespeeld, zich snel aangepast aan de wisselende situatie en de digitale omslag gemaakt. Daardoor was er een vorm van continuïteit in de werking die men ook bij andere organisaties kon zien.

De belangrijke rol die werd opgenomen bij het noodfonds toont aan dat de organisatie goed werkt en bedachtzaam met de toegekende middelen omspringt. Dat wordt bevestigd door de regeringscommissaris. Het lid hoopt dat Literatuur Vlaanderen met de verhoogde dotatie de werking verder kan uitbouwen.

Het jaarverslag gaat op pagina 17 in op de rol van de fysieke boekhandel. Literatuur Vlaanderen overweegt een duurzaam opgebouwde stimulans voor de consument om in de fysieke Vlaamse boekhandel te kopen. Hoe ziet Literatuur Vlaanderen die duurzaamheid? Wordt er verder met boekencheques gewerkt, of zijn er andere ideeën?

De beurzen worden gezien de inkomensgrens niet altijd helemaal uitbetaald. Wat is dan het verschil tussen de toegekende en uitbetaalde bedragen? Wat gebeurt met het aldus uitgespaarde geld?

Auteurslezingen werden geannuleerd of vonden digitaal plaats. Marius Meremans vermoedt dat de kosten voor een onlinelezing lager liggen en dat er dus meer lezingen kunnen worden gesubsidieerd. Wordt er een verschil gemaakt tussen fysiek en online aanwezig zijn? Blijven de digitale lezingen postcorona aantrekkelijk?

Het lid maakt zich eigenlijk weinig zorgen over de genderverschillen. Het aantal vrouwelijke auteurs zal in de toekomst alleen maar toenemen. Vrouwen scoren wel onder het gemiddelde op het vlak van beoordeelde aanvragen en toegekende bedragen. Zitten vrouwelijke auteurs dan sneller aan de inkomensgrens of zijn er andere specifieke redenen? Vragen ze een lagere beurs aan dan mannelijke auteurs? Spelen leeftijd en carrière een rol?

Een correcte vergoeding is een grote uitdaging voor de auteurs. Dat is zo in de hele kunst- en cultuursector. Ook andere kunstenaars kampen met dat probleem. Literatuur Vlaanderen wil auteurs ondersteunen bij de professionalisering. Marius Meremans wil weten of Cultuurloket gekend is bij auteurs en hoe Literatuur Vlaanderen ermee samenwerkt op het vlak van professionalisering.

Wat zijn de oorzaken voor de relatief lage vergoedingen voor schoollezingen? Hebben de scholen daar te weinig middelen voor of vragen de auteurs uit schroom minder?

Literatuur Vlaanderen voorziet in beurzen voor fragmentvertalingen, een soort pitch voor buitenlandse uitgevers. Het lid wil weten hoeveel van die fragmentvertalingen tot een volledige vertaling leiden.

De Publishers Tours werden omgezet in een digitale variant, die de nodige bijval kende. Wordt in de toekomst verder ingezet op een digitale versie of komt er een combinatie met een fysieke tour?

Er zijn ook beurzen voor de vertaling van theaterteksten door een geaccrediteerde vertaler. Theaterteksten vinden op die manier hun weg naar buitenlandse uitgevers en podia. Weet Literatuur Vlaanderen tot hoeveel uitgaves de zes gesubsidieerde projecten hebben geleid?

Literatuur Vlaanderen heeft via het BoekenOverleg een nauw contact met de VRT. Maar wordt er ook gedacht aan de commerciële spelers?

Is het overleg over de auteursvergoeding voor de ontlening van e-books in de bibliotheken naar ieders tevredenheid afgerond?

Literatuur Vlaanderen werkt aan inclusie en diversiteit via onder meer een lerend netwerk en het uitreiken van impulssubsidies. Wat stelt dat concreet voor? Worden er quota gebruikt? Hoe worden inclusie en diversiteit vertaald?

Marius Meremans is erg tevreden met de initiatieven voor leesbevordering en het Leesoffensief. Het niveau van begrijpend lezen ligt alarmerend laag in Vlaanderen. Het moet omhoog. Welke uitdagingen en oplossingen ziet Paul Hermans voor de dalende cijfers? Het Leesoffensief formuleerde zijn speerpunten. Welke initiatieven worden er dit jaar nog uitgerold? Het commissielid begrijpt wel dat het jaren kan duren voor men de resultaten van die werking in een internationale vergelijking ziet.

De opbrengsten van Literatuur Vlaanderen komen voor het overgrote deel van de overheid. Zijn er nog mogelijkheden om elders inkomsten te zoeken? Marius Meremans doelt in dat opzicht niet op alternatieve maar op aanvullende financiering, gezien het de taak is van de overheid om een dergelijke organisatie te ondersteunen.

1.3. Stephanie D'Hose

Stephanie D'Hose dankt de directeur voor het mooi vormgegeven jaarverslag.

Ze is tevreden met de aandacht voor het genderevenwicht. Er komen nog altijd minder aanvragen van vrouwelijke dan van mannelijke auteurs, al stijgt het aantal vrouwelijke aanvragers licht. Zal er een bewustmaking gebeuren of gaat Literatuur Vlaanderen ervan uit dat het genderevenwicht vroeg of laat zal worden bereikt?

Literatuur Vlaanderen heeft een grote rol gespeeld in de besteding van de middelen van het noodfonds. Hoe heeft het die rol concreet ingevuld? Waren er nog hiaten? Wat kan beter in de toekomst?

Het aantal auteurslezingen is drastisch gedaald. Het commissielid wil weten of er speciale acties komen om het aantal lezingen opnieuw op precoronaniveau te krijgen. Of gaat men uit van een automatisch herstel?

Veel lezingen zijn online gehouden. Ook andere organisaties hebben online vergaderd of hun werking digitaal georganiseerd. Zal Literatuur Vlaanderen een dergelijke aanpak voortzetten? Is er een daling van het aantal deelnemers bij online-lezingen? Werden lessen getrokken uit de voorbije lezingen?

Paul Hermans verwees naar het stijgende aandeel van de onlineboekenverkoop. Wat is het verdienmodel van een auteur die online boeken verkoopt?

In 2017 is de gereguleerde boekenprijs ingevoerd met de bedoeling de onafhankelijke boekhandel te beschermen. Stephanie D'Hose hoopt dat er al resultaten te zien zijn. Ze begrijpt dat de evaluatie nog loopt maar hoort graag de mening van de spreker.

De heel goede samenwerking met het Nederlands Letterenfonds betekent een stap vooruit. Wat betreft Wallonië verwees Paul Hermans naar een probleem met een grondwetsartikel bij het subsidiëren van vertalingen van Waalse werken naar het Nederlands. Het lid vraagt om dit te verduidelijken. De Senaat heeft nog steeds de bevoegdheid om zich over grondwetsartikelen uit te spreken. Er wordt nu een lijst vastgelegd van voor herziening vatbaar gestelde artikelen. Het is dus misschien een goed moment om er dieper op in te gaan.

Door meer met uitgevers te praten, werkt Literatuur Vlaanderen nu ook meer en nauwer met hen samen, staat in het jaarverslag. Zo begrijpen ze elkaars standpunten nu beter als het gaat over de relatie tussen auteurslezingen en het modelcontract. Het lid vraagt welke impact dit zal hebben op de samenwerking met auteurs.

Er werd al verwezen naar de daling van 4,7 procent van de financiële ondersteuning van auteurs, illustratoren en vertalers. Is dit te wijten aan het feit dat de auteurslezingen niet konden plaatsvinden? Of zijn er andere oorzaken, bijvoorbeeld andere activiteiten die meer geld opslopten?

De leesbevorderingsinitiatieven zijn een heel goede zaak. Stephanie D'Hose besteedde in de vorige regeerperiode veel aandacht aan het project Boekbaby's, dat nu Boekstart heet en in samenwerking met Iedereen Leest loopt. Hoe evolueert het initiatief Boekstart? Erg veel steden en gemeenten stappen in het project en rekenen op financiering.

1.4. Katia Segers

Katia Segers vindt dat de ambities en uitdagingen van Literatuur Vlaanderen heel scherp worden verwoord in het jaarverslag. Ze wenst Paul Hermans ook veel succes als directeur.

Literatuur is economisch gezien geen grote speler. Maar vanuit cultureel oogpunt zijn lezen, leesbevordering, boeken en de boekenindustrie heel belangrijk. Een boek is in deze coronatijden een grote troost gebleken voor heel wat mensen. Het is een goede zaak dat de Vlaamse Regering een extra subsidie geeft. De dotatie stijgt van 1,37 naar 1,67 procent van het cultuurbudget. Ook met deze mooie stijging blijft het in absolute cijfers een kleine sector. Het lid vraagt hoe de spreker die stijging ziet voor de komende jaren en wat idealiter het budget zou zijn om alle ambitieuze plannen te realiseren.

Paul Hermans verwees naar de twee snelheden. De fysieke boekhandel heeft geleden onder de coronacrisis, terwijl de onlineverkoop een boost heeft gekregen. Helaas komt die vooral internetreuzen als Amazon en bol.com ten goede. Minister van Cultuur Jan Jambon heeft al aangegeven dat er misschien ook voor de eigen cultuur en het boekenvak een kooplokaalcampagne moet komen. Hoe kan men

ervoor zorgen dat boeken online in Vlaanderen worden gekocht en niet bij de grote buitenlandse spelers? Is er daarover al gepraat met de lokale onafhankelijke boekhandels? Heeft Literatuur Vlaanderen voorstellen?

Bij de leesbevordering spelen de lokale bibliotheken een grote rol. Uit de cijfers blijkt dat het aantal vestigingsplaatsen en lokale bibliotheken daalt. Hoe ziet Literatuur Vlaanderen in de toekomst de structurele maatregelen en de rol van de bibliotheken bij de leesbevordering? Wat kan men doen om de leesvaardigheden te verbeteren?

Paul Hermans verwees naar het belangrijke werk van de KANTL. Maar de Vlaamse Regering heeft ook plannen voor een Vlaamse canon en voor een Museum voor de Geschiedenis en Cultuur van Vlaanderen. Welke plaats ziet men daarin voor de literatuur?

Wat is de impact van boekenbeurzen op het letterenveld? Waarom zouden ze terug moeten worden ingevoerd?

Katia Segers vreest dat de samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland steeds meer wordt losgelaten. Dat ziet ze bijvoorbeeld bij de opleidingen neerlandistiek en de NVAO. Hoe ziet Paul Hermans de Taalunie en de investeringen daarin in een ideaal scenario evolueren om het Nederlands in Vlaanderen te bevorderen?

Flirt Flamand was een schitterend initiatief om de literatuur op de agenda te zetten.

Het lid weet niet of de digitale versie van de Publishers Tour altijd een succes is geweest, maar het lijkt haar wel een goed idee. Wil Literatuur Vlaanderen de toer volgend jaar zowel fysiek als digitaal laten plaatsvinden?

De inclusie van podcasts kan alleen maar worden toegejuicht. Welke richting wil Literatuur Vlaanderen daarmee uitgaan? Het is een beloftevol medium, niet alleen voor beginnende maar voor alle auteurs.

Er zijn nog altijd zes organisaties waar Literatuur Vlaanderen prioritair mee samenwerkt. Die hebben alle zes geleden onder besparingen. Katia Segers juicht toe dat Literatuur Vlaanderen die samenwerking voor het voetlicht plaatst, maar in de organisaties zelf kan nog veel worden gerealiseerd. Wat zijn de plannen? Wat moet er gebeuren om de samenwerking te optimaliseren?

Katia Segers polst tot slot hoe Literatuur Vlaanderen de toekomst van de Boekenbeurs ziet.

1.5. Elisabeth Meuleman

Elisabeth Meuleman dankt Paul Hermans voor het heel overzichtelijke jaarverslag. Veel vragen zijn al gesteld. De spreker sluit zich aan bij de vraag over de daling met bijna 5 procent van de investeringen in de makers. Is die daling coronagerelateerd? Zo ja, is er een inhaalbeweging? Wat gebeurt er met de niet-bestede middelen? Die zijn immers moeilijk overdraagbaar.

Ook bij de coronasteun is er een overschot. Ongeveer de helft van het budget is nog beschikbaar. De coronacrisis is nog niet voorbij en het zal nog een tijd duren voor alles zijn normale ritme terugvindt. Wat is de laatste stand van zaken van de gesprekken over de verlenging van de steun?

Dat de cijfers van de onlineverkoop stijgen, is voor niemand een verassing, maar mag geen blijvende trend zijn. Hoe zal de boekenactie eruitzien? Zijn er al concrete afspraken over gemaakt?

Leesbevordering is van cruciaal belang voor het niveau van het hele onderwijs. Er werd al eerder meer samenwerking beloofd, maar dat bleef heel vaag. Paul Hermans verwees naar de operationalisering van die samenwerking. Kan hij daar meer toelichting over geven? Wordt ze deze keer concreet en structureel?

De stijging van het aantal vrouwen dat een werkbeurs aanvraagt, is een goede zaak. Er zijn hoe dan ook nog altijd minder aanvragen van vrouwelijke dan mannelijke auteurs, en dus ook minder toezeggingen. Maar wat is de verklaring voor de vaststelling dat de gemiddelde toegekende bedragen lager liggen?

Diversiteit gaat verder dan alleen gender. Wordt bijvoorbeeld ook de etnisch-culturele diversiteit gemonitord? Wat zijn de cijfers, en op welke manier wordt daarop ingezet? Een boek kan een andere leefwereld tonen en de blik heel erg verruimen. Daar kan Literatuur Vlaanderen volgens Elisabeth Meuleman zeker een punt van maken.

2. Antwoorden

Noodfonds

Paul Hermans antwoordt eerst op de vragen over het noodfonds en de ongebruikte middelen. De coronataskforce heeft samen met de auteursvereniging het aantal auteurs en hun inkomens geschat. Dat gebeurde onder meer op basis van het eerdere onderzoek 'Loont passie?', dat overigens een vervolg krijgt. De taskforce kwam tot een raming van 1,3 miljoen euro, rekening houdend met enerzijds de royalty's uit boekenverkoop en anderzijds nieuwe titels die teloorgaan omdat er rond hun publicatie niets kan worden georganiseerd. Ook met de inkomsten uit auteurslezingen werd rekening gehouden

Iedereen kon zich melden via een digitaal loket en moest daarbij de nodige bewijzen voorleggen, zoals de inkomensaanslag, een overzicht van de royalty's van de afgelopen drie jaar, het aantal titels en lezingen en de organisator van die lezingen. Op die manier werd vermeden dat iedereen zomaar een aanvraag kon indienen. Het heeft veel inspanningen gevraagd, ook van de auteurs, maar op die manier is een billijke steun mogelijk geworden. De periode was beperkt: vanaf de eerste lockdown tot eind augustus 2020. Aan die beperking moest Literatuur Vlaanderen zich houden gezien de decretale regeling. In een addendum bij de beheerovereenkomst werd bepaald waarvoor Literatuur Vlaanderen de middelen kon gebruiken. Er werd ook duidelijk gemaakt dat er achteraf een controle zou gebeuren.

Minder auteurs deden een beroep op de regeling dan initieel verwacht. Paul Hermans heeft zelf bij heel wat auteurs gepolst waarom ze geen aanvraag hebben ingediend. Uit de antwoorden bleek dat ze er zeer correct mee zijn omgegaan, en dus niets hebben aangevraagd waar dat ook niet nodig was.

Karin Brouwers vroeg of op die manier de kwetsbaarste groep auteurs werd bereikt. Paul Hermans denkt dat dit in de mate van het mogelijke gelukt is. Een jonge maker, een nieuwe auteur die voor de eerste keer een boek schreef, heeft nog geen royalty's van de afgelopen jaren of misschien enkel van het laatste jaar. Ook daarmee werd rekening gehouden. Aan wie nog maar net maker was en nog helemaal geen inkomsten had, was het wel moeilijk om een gemotiveerde steun toe te kennen.

Voor het wegvallen van auteurslezingen werd een maximumbedrag van 2500 euro vastgelegd. Voor auteurs die hun gebruikelijke tweehonderd lezingen in scholen zagen wegvallen, is dat bedrag een peulschil. Maar het gelijkheidsbeginsel werd toegepast.

In september 2020 was er opnieuw een lockdown. Er werden middelen gereserveerd, maar enkel voor het publieke deel, de auteurslezingen. De boekhandels konden openblijven. Toen men dat in 2021 wilde uitwerken, bleek dit om begrotingstechnische redenen niet mogelijk. De middelen waren door Financiën en Begroting vastgelegd voor 2020. Het zou ook niet ernstig geweest zijn om in de volle lockdown van maart 2021 nog een oproep te doen voor de laatste maanden van 2020 in plaats van voor de eerste maanden van 2021. Literatuur Vlaanderen hoopte op een structurelere oplossing. De dotatie voor 2021 werd met het overschot gekort. Die middelen zijn er dus niet meer. Er komen nog gesprekken met het kabinet-Cultuur maar daarop kan de spreker nog geen voorafname doen.

Generieke boekenactie en relanceplan

Eind september 2020 was er wel een overleg met de minister-president in het kader van de relance. Het nut van een generieke boekenactie werd daarbij erkend. De vereniging Boekhandels Vlaanderen vroeg de nodige tijd om een goede actie voor te bereiden. Men wilde niet snel met een of andere bon of kortingscode werken.

Boekhandels Vlaanderen, de opvolger van de Vereniging van Vlaamse Boekverkoopers, verenigt nu de ketens en onafhankelijke boekhandels en neemt ook deel aan het BoekenOverleg. Eind juni 2021 zal men starten met de lancering van de Dag van de Vlaamse Boekhandel en een reeks andere acties. Het is nog niet duidelijk of dat ook gepaard zal gaan met een generieke boekenactie, met een investering van de overheid in een incentive voor de burger. Dat zou de acties versterken. Anders blijft het bij een mager verhaal van koop lokaal zonder enige echte aanmoediging voor de burger. Door de coronacrisis zijn de spelers dichter naar elkaar toegegroeid en willen profit en non-profit samenwerken. De boekhandels willen inspelen op bestaande goede initiatieven zoals een voorleesweek, een jeugdboekenmaand, zomerlees- en eindejaarsacties. Ze willen met concrete acties de mensen tot een bezoek overhalen. Dat is nu het plan en wordt verder uitgewerkt. Boekhandels Vlaanderen is daarvan de logische trekker.

De generieke boekenactie is nog zeer actueel. Andere elementen zijn: verworven, zoals het meerjarenplan; hangende, zoals het Leesoffensief; of al gerealiseerd, zoals de cultuurprijzen. In het relanceplan werden ook belangrijke federale materies aangeraakt, maar daar zal Paul Hermans in deze context niet verder op ingaan.

Relatie met Nederland

Karin Brouwers wees op het mattheuseffect en stelde in vraag of de Boonprijs moet worden opengesteld voor Nederlandse makers. Paul Hermans antwoordt dat die vraag in het begin ter tafel is gekomen. Het is de overtuiging van Literatuur Vlaanderen dat men geen referentiepunt kan zijn met een straffe prijs voor Nederlandstalige fictie, non-fictie en kinder- en jeugdliteratuur als men Nederlandse makers bij voorbaat uitsluit. Omgekeerd zijn de Libris Literatuurprijs en de Boekenbon Literatuurprijs toegankelijk voor Vlamingen. Het is dan geen oplossing om van de Boon een Vlaamse staatsprijs te maken. De spreker heeft natuurlijk wel begrip voor die vraag.

Nu worden er opnieuw productiesubsidies toegekend nadat ze eerder waren afgevoerd wegens besparingen. Die subsidies worden nu breder opgevat. Niet alleen productie maar ook redactie en promotie kunnen voor de kwetsbare genres worden ondersteund. Bij de vroegere productiesubsidies draaide het in Vlaanderen om de woonplaats van de auteur. Bij de huidige gaat het over de vestigingsplaats van de uitgever. Dat is ook logisch. Vandaag worden dus Vlaamse uitgevers ondersteund terwijl dat in het verleden ook een Nederlandse uitgeverij kon zijn met een Vlaamse maker. Daarover is uiteraard vooraf overlegd met het Nederlands Letterfonds, dat net hetzelfde doet. Vlaamse auteurs bij Nederlandse uitgeverijen konden al terecht

bij dat Nederlandse fonds. Die correctie was dus nodig. Ze zal uiteraard niet alles oplossen, aangezien de vlucht van de sterke makers naar Nederland een aloud gegeven is. Maar er wordt hard gewerkt om niet het kleine broertje van Nederland te zijn of te blijven. Het heeft ook te maken met de distributie van boeken, die zo goed als helemaal door Nederland wordt gecontroleerd. Bol.com is daarin de grote speler.

Boekhandels Vlaanderen probeert de Vlaamse boekhandels meer online zichtbaar te maken. Daaraan schortte immers nog wel het een en ander. De website is al deels gelanceerd en wordt binnenkort breder bekend gemaakt. Het blijft een erg moeilijk verhaal gezien de sterke positie van bol.com met zijn metadata. Die achterstand kan niet zomaar worden ingehaald. Creatieve ingrepen kunnen wel veel opleveren. In het medialandschap heeft de bpostsubsidie voor de verdeling van tijdschriften en kranten heel versterkend gewerkt, ook nu nog. Vlaamse media hebben zelfs een deel van de Nederlandse kunnen overnemen. Bij de uitgeverijen is zoiets nog lang niet het geval.

Subsidies voor makers

Dat de aan makers toegekende middelen in 2020 met 4,7 procent zijn gedaald, wijt Paul Hermans wel degelijk aan het terugvallen van de auteurslezingen en aan het feit dat er minder reisbeurzen werden toegekend. Het heeft ook deels te maken met minder vertalingen naar het Nederlands. Die daling heeft geen permanente gevolgen. Literatuur Vlaanderen werkt met een jaarlijkse begroting, met daarin steeds een budget voor de grote actieterreinen. Dat wordt besproken met de raad van bestuur. De budgetallocaties kunnen van jaar tot jaar variëren.

Voor 2021 heeft die daling dus geen enkele consequentie. Het budget staat opnieuw op het referentiebedrag voor 2019. Een eerste werkbeursronde is achter de rug, met daarin de toekenning van heel wat beurzen. De tweede ronde zal in juni 2021 plaatsvinden. Literatuur Vlaanderen verwacht dat er zelfs extra budget nodig zal zijn om aan de grote vraag te voldoen. Zoals geweten is, is de systematiek van de werkbeurzen veranderd. Er wordt weliswaar nog per genre gewerkt, maar in het begin van het jaar zijn alle beurzen toegekend voor de oevrebouwers, makers met vijf werken of meer. In juni 2021 is het dan aan de makers met minder dan vijf werken, de veeleer jonge of nieuwere stemmen. Voor die tweede ronde verwacht Literatuur Vlaanderen heel wat aanvragen. De verwachting is dan ook dat de daling met 4,7 procent zeker geen blijvend gegeven is.

Overheadkosten en andere inkomsten

Bij de oprichting van het fonds werd inderdaad een percentage van 12 procent overheadkosten vooropgesteld, bevestigt Paul Hermans. De werking is systematisch uitgebreid. Nu stelt de organisatie dus 18,8 vte's te werk. In de beheersovereenkomst werd de overhead sinds 2012 beperkt tot maximum 25 procent. Dat percentage heeft Literatuur Vlaanderen nooit gehaald. Ook nu blijft het daar met ongeveer 21 procent ruimschoots onder. Ook de personeelskosten stijgen niet, hoewel dat eigenlijk wel zou mogen met de vele taken die er de afgelopen jaren zijn bijgekomen. In die tijd zijn de functie en het bereik van Literatuur Vlaanderen, vroeger het Vlaams Fonds voor de Letteren, almaar toegenomen.

Paul Hermans somt een aantal nieuwe taken van de laatste tien jaar op. Er is het non-fictiebeleid. Verder zijn er de auteurslezingen, die vroeger bij de Stichting Lezen zaten maar samen met het actieterrein Leesbevordering bij Literatuur Vlaanderen werden ondergebracht. Voorts is er de werking rond digitalisering, de aandacht voor diversiteit en inclusie en het inzetten op literaire innovatie en talentontwikkeling. Dat zijn allemaal nieuwe terreinen die spankracht van de organisatie vergen en een impact hebben op de algemene werking, bijvoorbeeld door de noodzaak om erover te communiceren. Al bij al is Literatuur Vlaanderen een slanke

organisatie. Het is af en toe waken dat de grenzen van de werkdruk niet worden overschreden, zoals in het bijzondere jaar 2020 zeer duidelijk is gebleken.

Elders inkomsten gaan zoeken is niet zo evident. Er zijn al andere inkomsten via De Taalunie en andere instanties waarvoor Literatuur Vlaanderen opdrachten uitvoert. Voor de auteurslezingen geldt ook een vliegwieleffect. Voor elke euro die Literatuur Vlaanderen daarin investeert, komt er 1,65 euro uit de markt. Die middelen gaan naar de makers. Er zijn ook Europese inkomsten uit projecten. De nieuwe EU-richtlijn Creative Europe zet heel erg in op literatuur en vertalingen en biedt zeker nieuwe mogelijkheden.

Beurzenbeleid

Marius Meremans stelde een vraag over het verschil tussen de toegekende en uitbetaalde bedragen van de beurzen. Paul Hermans antwoordt dat met een inkomensplafond wordt gewerkt. Het netto belastbaar inkomen van de persoon die de beurs aanvraagt, mag niet boven die grens gaan. In 2020 was dat nog 42.800 euro. Boven dat bedrag wordt de beurs ingehouden of afgetopt. De achterliggende redenering is dat de beurzen moeten gaan naar de auteurs die ze het meest nodig hebben. Zoiets leidt inderdaad af en toe tot vervelende situaties en teleurgestelde aanvragers. Als bijvoorbeeld de auteur van een fantastisch non-fictiewerk voltijds bij een krantenredactie werkt, kan die maker al bijna geen beurs meer krijgen. De spreker is daar niet echt tevreden mee, maar begrijpt de achterliggende redenering. Om die inkomensgrens los te laten zijn er ook andere percentages van het cultuurbudget nodig. Het bedrag is geïndexeerd en staat nu op 45.000 euro, niet bepaald een erg hoge inkomensgrens.

Verschillende commissieleden stelden vragen over de genderverschillen bij de beurzen. Dat wijt Paul Hermans alleszins niet aan de inkomensgrenzen. Wel is er traditioneel een verschil in het aantal aanvragen, dat moeilijker te veranderen blijkt. Een positieve ontwikkeling is wel dat almaar meer talentvolle jonge vrouwen gaan schrijven, waarop ook erg wordt ingezet. Literatuur Vlaanderen communiceert daar heel open over, niet alleen op de website maar ook ten aanzien van de commissies die de werkbeurzen toekennen. Die commissies werken onafhankelijk en zijn zeer divers samengesteld. Ook de etnische diversiteit is daarin goed verankerd. Paul Hermans gaat ervan uit dat de commissies naar de kwaliteit van het werk kijken en niet telkens andere overwegingen maken. Literatuur Vlaanderen brengt het onderwerp ook systematisch ter sprake tijdens het overleg met het beslissingscollege.

In de eerste beursronde van 2021 ligt de mediaan van de aan mannen en vrouwen toegekende bedragen voor het eerst gelijk. De spreker wil daar nog geen grote conclusies aan verbinden en merkt op dat niet alle verschillen statistisch relevant zijn. Als er bijvoorbeeld drie aanvragen voor non-fictie worden goedgekeurd waarvan er twee door een vrouw en een door een man zijn ingediend, ligt het percentage voor vrouwen ineens op 66 procent. De statistische relevantie moet in het oog worden gehouden. Maar de genderverschillen zijn wel degelijk een aandachtspunt.

De etnische diversiteit is hoe dan ook een aandachtspunt in de werkgroep Inclusie en zal dat ook zijn in het lerende netwerk. Literatuur Vlaanderen werkt mee aan het Europese project Every Story Matters, met betrekking tot een inclusief boekenaanbod. Goede praktijken worden in dat project gedeeld. Er is nog een heel lange weg te gaan maar de bereidheid is groot. Dat de werkbeurzen vandaag een heel wit gegeven zijn, ligt ook aan de aanvragen. Dit alles kadert in het ruimere probleem van de bekendheid van Literatuur Vlaanderen en de vraag wie zijn weg naar de organisatie vindt. Op het terrein wordt daaraan gewerkt, ook al gebeurt dat vandaag vooral virtueel. Dat geldt ook voor andere regelingen dan de werkbeurzen.

Onlinelezingen

Een onlinelezing is zeker niet goedkoper dan een livelezing. Voor Literatuur Vlaanderen geldt dat er bij een lezing interactie moet zijn met het publiek: in de klas, in de bibliotheek enzovoort. Een opgenomen filmpje afspelen is geen lezing. Literatuur Vlaanderen kent 100 euro toe en de organisator legt de rest bij. De uitdagingen zijn bij een onlinelezing vaak groter dan bij een liveoptreden.

Stephanie D'Hose vroeg hoe de onlinelezingen worden aangepakt. Paul Hermans antwoordt dat Literatuur Vlaanderen en Iedereen Leest daarover een webinar hebben gehouden voor ongeveer vierhonderd geïnteresseerde organisaties. De auteurslezingen hebben een vliegwieleffect. Literatuur Vlaanderen wil er verder op inzetten, onder meer door het werk van auteurs nog beter te ontsluiten voor het onderwijs. Er komt ook een nieuwe website voor de auteurslezingen.

Cultuurloket

Literatuur Vlaanderen is nu ook betrokken bij de evaluatie van Cultuurloket. Ze zijn partners in de ondersteuning van auteurs en willen hun werking onderling nog beter afstemmen rond een aantal topics. Literatuur Vlaanderen verwijst auteurs, zeker in deze coronatijden, door naar Cultuurloket als er vragen zijn over de persoonlijke begeleiding. Zelf beschikt het, samen met de auteursvereniging, over de expertise rond modelcontracten, auteursrechten en dergelijke. Het vertrekt daarbij van het belang van de auteur en niet van de uitgever, wat toch een andere blik oplevert dan die van Cultuurloket.

Fragmentvertalingen

Hebben internationale fragmentvertalingen wel nut? Paul Hermans heeft geen harde cijfers over werken die volledig vertaald werden versus fragmentvertalingen. Het zou wel in kaart kunnen worden gebracht. Literatuur Vlaanderen zet steeds meer in op fragmentvertalingen als eerste stap. Men kan een werk niet pitchen in het buitenland als niet minstens een fragment ervan vertaald is. Veel van die fragmentvertalingen komen ook op www.flandersliterature.be, de website die Literatuur Vlaanderen in het buitenland gebruikt en die door vriend en vijand als een referentiepunt wordt gezien. Alle genres, auteurs en boeken zijn er gemakkelijk op terug te vinden, maar ook recensies, fragmentvertalingen, de rechthebbenden, de beschikbare talen enzovoort. Nu er geen fysieke boekenbeurzen kunnen plaatsvinden, is de website ook wel een redmiddel, bijvoorbeeld als terugvalbasis voor de digitale arena van de Publishers Tours. Op de site is een grote trafiek merkbaar van buitenlandse uitgeverij.

Media

De VRT is om evidente redenen een preferentiële partner binnen het BoekenOverleg. Maar het is uiteraard niet de enige partij waarmee gepraat wordt. Voor de Boonprijzen is er bijvoorbeeld een structureel partnerschap met naast de VRT ook Mediahuis. De Standaard is al lang meer dan een printpartner en is ook beschikbaar voor samenwerking op haar digitale kanalen. De samenwerkingen met VRT en De Standaard zijn dan ook gelijkwaardig. Er had ook samenwerking met DPG Media en een televisiekanaal als VTM kunnen zijn. Op dat vlak stelt Literatuur Vlaanderen geen premisses. Voor Paul Hermans moet het gaan over een maximale zichtbaarheid van de literatuur binnen zoveel mogelijk beddingen.

Onlineverkoop en verdienmodel

Het e-boekenplatform is gelanceerd maar kent nog groeipijnen. Het wordt een belangrijk platform, dat ook in het leesoffensief zal worden meegenomen. Digitale

toegang is een manier om laagdrempelig te zijn. Ook voor e-boeken geldt dat de vergoeding voor de auteur correct moet zijn. De licenties zijn alvast een grote stap vooruit ten aanzien van de leenrechtvergoeding voor fysieke boeken. Dat is in Vlaanderen nog steeds een pijnpunt in vergelijking met het buitenland.

Voor de auteur wijzigt de onlineverkoop weinig. Aan de gereguleerde boekenprijzen hebben ook de Nederlandse e-commercespelers zich te houden aangezien ook daar een gereguleerde boekenprijs geldt. Die zorgt inderdaad voor diversiteit en een kans voor de kleinere uitgeverij om zichtbaar te zijn. Als het goed gaat heeft de auteur een modelcontract met de uitgeverij, dat zijn royalty per boek vastlegt – gemiddeld ongeveer 10 procent – voor zowel online als fysieke verkoop. In principe zou dat op dezelfde manier moeten verlopen tenzij het gaat over een speciale uitgave waarvoor andere afspraken bedongen zijn. Die staan dan ook in het contract dat de auteur zelf mee heeft goedgekeurd.

Impulssubsidies

De impulssubsidies werden in 2020 bewust niet meer toegekend. Het was een regeling voor drie jaar die Literatuur Vlaanderen helaas onhold heeft moeten plaatsen. De middelen worden nu gebruikt voor het opstarten van het lerende netwerk. Dit wordt begeleid door een extern bureau en moet meteen goed zitten. Er is maar één kans om alle actoren, waarvan sommigen de meerwaarde van het project niet zien, mee te krijgen in dat verhaal. Het mag geen praatbarak worden maar moet goed functioneren. De impulssubsidies zijn daarnaartoe gegaan, ook op vraag van de commissie Impulssubsidies.

Leesbevordering

Leesbevordering is een groot actieterrein met heel wat initiatieven op stapel. Het dossier van het Leesoffensief is momenteel nog niet afgerond. Maar er wordt aan een goed tempo doorgewerkt onder het voorzitterschap van Liesbeth Heyvaert en samen met de kabinetten van Onderwijs, Cultuur en Welzijn. Paul Hermans en Sylvie Dhaene van Iedereen Leest nemen aan dat overleg deel. Veel meer kan de spreker daar voorlopig niet over zeggen, aangezien er nog moet worden teruggekoppeld naar de bevoegde ministers. Het dossier is nog niet opgeleverd maar ziet er zeer veelbelovend uit. Het gaat over structurele maatregelen en niet over een ideetje waarvoor eenmalig middelen worden uitgetrokken.

Paul Hermans verwacht dat er op het vlak van vroeggeletterdheid nog een grote winst kan worden geboekt. Voorlezen aan baby's is al een eerste goede stap. Het project Boekstart staat daarin centraal. 250 van de 300 Vlaamse gemeentes nemen vandaag al deel. Het moeten er 300 worden. Dat is in het meerjarenplan opgenomen, met nu al reguliere middelen beschikbaar. De bedoeling is onder meer het vacuüm in de kleuterschool op te vangen, aangezien er pas in de lagere school hard aan technisch en begrijpend lezen wordt gewerkt. Boekstart zal worden uitgebreid om in nauw overleg met het onderwijs na te gaan hoe kleuters van drie tot zes jaar het best worden bereikt.

In het lager en secundair onderwijs en de lerarenopleiding daarvoor is er vaak geen expliciete aandacht voor leesbeleid. Leesbeleid zou op school- en koepelniveau in de leerplannen moeten komen. Dat is niet evident en vraagt structurele wijzigingen, maar iedereen is het erover eens. Er zal een leeskader op maat worden ontwikkeld voor het onderwijs maar evengoed voor de kinderopvang, de socioculturele verenigingen en zeker ook de bibliotheken. Het gaat om een structurele ingreep, die onderzoek vergt over wat dat leeskader kan zijn en hoe men het kan vertalen in een vormingsaanbod voor leerkrachten, bibliotheekmedewerkers, pedagogische begeleiders en in een lightversie ook andere geïnteresseerden. Een volgende vraag is hoe de ouders erbij kunnen worden betrokken. Het vormingsaanbod en een

leesscan, die er nu voor de lagere school al is, zouden in een proefproject worden ontwikkeld en uitgebreid. Het zwaartepunt ligt bij het onderwijs.

De derde piste zijn de bibliotheken. Die worden aanzien als de spil voor acties rond leesbevordering in het lokale beleid. Zij brengen scholen, kinderopvanginitiatieven, de wachtkamers van Kind en Gezin enzovoort met elkaar in contact en moeten daarin hun rol kunnen spelen. Bibliotheken moeten een vormingsaanbod krijgen en het leeskader kennen dat samen met hen verder wordt ontwikkeld. Ze moeten daar dan ook de ruimte voor krijgen, wat ook tot de lokale bevoegdheden behoort. Alleszins wordt er niets boven de hoofden van de stakeholders beslist en zitten de bibliotheken mee aan tafel. Een goede zaak aan het Leesoffensief is dat het ook met de mensen op het terrein wordt uitgewerkt.

Het vierde thema in het Leesoffensief is levenslang lezen, de culturele bedding. Het is uiteraard een belangrijk thema maar ook het minst urgente, aangezien op dat vlak al heel veel gebeurt. Iedereen Leest speelt daarin een grote rol en zal dat ook doen voor de bibliotheken en Boekstart.

Onderzoek is het vijfde actieterrein. Men moet vanaf het begin weten wat men doet, zodat er geen structurele middelen zouden gaan naar initiatieven die achteraf niet echt geslaagd blijken, wegens bijvoorbeeld geen effect op de PISA-resultaten. Die resultaten kunnen niet worden gekeerd in een of twee jaar; het is een plan van drie, zes tot negen jaar. Het verschil moet op termijn worden gemaakt. Ierland is voorgedaan en heeft bewezen dat het mogelijk is.

Grondwetsartikel

Stephanie D'Hose polste naar de problemen met de Grondwet bij het vertalen van Waalse auteurs. Het gaat om artikel 127, §2, dat stelt dat decreten kracht van wet hebben "respectievelijk in het Nederlandse taalgebied en in het Franse taalgebied, alsmede ten aanzien van de instellingen gevestigd in het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad die, wegens hun activiteiten moeten worden beschouwd uitsluitend te behoren tot de ene of de andere gemeenschap". Het artikel zou de consequentie hebben dat men met culturele middelen van de Franse Gemeenschap geen Vlaamse uitgever mag ondersteunen. De mensen van de dienst Promotion des Lettres van het Centre Wallonie-Bruxelles kennen die problematiek al langer en vinden het zelf ook vervelend. Literatuur Vlaanderen gaat met hen in gesprek. Paul Hermans zal laten weten wanneer er meer duidelijkheid is over wat er anders zou kunnen.

Samenwerking met uitgevers

Stephanie D'Hose vroeg naar de impact op de auteurs van de nauwere samenwerking van Literatuur Vlaanderen met de uitgevers. In een aantal regelingen spreekt Literatuur Vlaanderen nu rechtstreeks met de uitgevers en niet met de auteurs. Dat levert vaak een betere samenwerking op, bijvoorbeeld als het gaat over de auteurslijst. Om op die lijst te komen moet de auteur een bepaalde leesbevorderende capaciteit hebben en moet hij ook een modelcontract met een uitgeverij kunnen voorleggen. Dat laatste blijkt niet altijd in orde. Vroeger werd de auteur hiervan op de hoogte gesteld maar nu praat Literatuur Vlaanderen rechtstreeks met de uitgever over het contract. Soms is er een goede reden om van het modelcontract af te wijken, maar vaak wordt het contract ook aangepast na het contact met Literatuur Vlaanderen. Ook de auteur heeft dus baat bij een betere dialoog van het fonds met de uitgever.

Wat betreft de buitenlandpromotie is het verwijt van auteurs vaak dat hun boeken niet goed genoeg worden bevonden. Natuurlijk is dat niet het geval maar Literatuur Vlaanderen kan niet alles en iedereen promoten en kiest dus voor die auteurs die echt het verschil kunnen maken in het buitenland. Dat valt niet altijd samen met

een massale verkoop. Paul Hermans zou het zinvol vinden om daarover het gesprek aan te gaan met de uitgevers. De promotie gebeurt al op de grote beurzen zoals die van Frankfurt, in samenwerking met FIT. Maar men kan ook meer doen op de andere beurzen. Boek.be is vandaag geen aanspreekpunt meer. Maar de spreker hoopt dat hij binnenkort met een zo sterk mogelijke uitgeversvereniging in gesprek kan gaan om te zoeken naar creatieve oplossingen. Daarin heeft elk zijn eigen rol te spelen: Literatuur Vlaanderen cultureel, de uitgevers economisch. Het is een verzuchting van vele uitgevers dat Literatuur Vlaanderen meer promotie zou kunnen maken in het buitenland.

Er was een vraag over het opnieuw invoeren van de productiesubsidies voor uitgevers. De nieuwe regeling laat nu al meer toe dan maximum 6000 euro en 50 procent van de kosten. De uitgevers hebben het inderdaad zeer moeilijk, en niet alleen voor de beschermde en moeilijke genres zoals poëzie en essay. Ook nieuwe stemmen in de reguliere genres verkopen niet meteen duizend boeken. De nood is hoog en productiesubsidies kunnen het Vlaamse boekenvak versterken.

Partners

Inclusief Behoud de Begeerte zijn er zes literaire organisaties. Literatuur Vlaanderen zou daar meer voor kunnen betekenen. Het zou al een goede zaak zijn mochten de middelen na vele jaren worden geïndexeerd. De zes organisaties hebben nu een beperkte slagkracht. Anderzijds kunnen ook andere organisaties goed werk leveren, maar die hebben geen middelen. De spreker pleit voor een groeimodel, wat niet betekent dat elke organisatie dan middelen hoeft te krijgen. Een van de zes organisaties is PEN Vlaanderen, met zijn heel specifieke functie en een budget van amper 40.000 euro per jaar. Het gaat dus niet altijd over grote bedragen.

Canon

De canon van de Nederlandstalige literatuur werd in 2020 hernieuwd. Daar is kritiek op gekomen: er staan bijna geen vrouwen op de lijst, en de etnische diversiteit is pover. Paul Hermans stelt dat men naar de criteria moet kijken. Het gaat over auteurs die overleden zijn en werken die minstens 25 jaar geleden werden gepubliceerd. Dat is natuurlijk een beperking. Het gaat erover wat men met de canon doet en welke bruggen men legt naar het verhaal van vandaag. Fikri El Azzouzi, die net de Ultima voor Letteren heeft gekregen, gaat in de klas aan de slag met Stijn Streuvels: fantastisch om te zien. Het ene hoeft het andere niet uit te sluiten.

Als er een algemene Vlaamse canon wordt gemaakt, is het belangrijk dat die aansluiting vindt bij de literaire canon. Het lijkt de spreker logisch dat de literaire canon een deel zou zijn van de algemene canon. Het moet een venster zijn om te kijken naar vandaag en niet zonder meer een verheerlijking van het verleden. Er is niets mis met kijken naar het verleden maar het moet relevant worden gemaakt voor het heden.

Podcasts

Literatuur Vlaanderen zal werk maken van het ondersteunen van podcasts maar beseft dat het daarin niet alleen staat. Paul Hermans juicht toe dat ook anderen daarin een rol spelen: het Vlaams Audiovisueel Fonds, deBuren en de VRT. Er moet worden samengewerkt en overlapping moet worden vermeden. Literatuur Vlaanderen zal zich vanzelfsprekend op de literaire maker richten.

Internationale beurzen

De impact van de internationale beurzen is groot. De digitale Publishers Tours zijn klein maar zinvol. Op de beurzen ziet men veel mensen, met het gebruikelijke

multiplicatoreffect. De spreker denkt aan nieuwe opportuniteiten, bijvoorbeeld een vertegenwoordiging op de grote Arabische beurzen of in Zuid-Amerika. Het zou zinvol zijn de fysieke beurzen terug op te starten. Maar ook de Frankfurter Buchmesse zal nooit meer louter fysiek zijn. De hybride werking zal behouden blijven en biedt ook wel kansen, bijvoorbeeld voor auteurs die zich moeilijk kunnen verplaatsen.

Boekenbeurs

Met het BoekenOverleg is er een eerste, breed gedragen advies verleend over de Boekenbeurs. De auteursvereniging onthield zich omdat er nog een juridische procedure loopt met Boek.be. Paul Hermans stelt vast dat een aantal uitgevers zich sterk maakt om er toch een vervolg aan te geven. De bescherming van Boek.be loopt tot 21 juni 2021. De spreker wil voor die tijd met de uitgevers aan tafel zitten om de krachten te verenigen. Er is veel animo om een vervolg aan de Boekenbeurs te breien maar de vraag is natuurlijk op welke manier. Paul Hermans hoopt dat dit vervolg in de lijn zal liggen van het eerste advies. Dan zou het een beurs zijn maar ook een veel breder verhaal, waaraan boekhandels kunnen deelnemen.

Elisabeth MEULEMAN,
voorzitter

Stephanie D'HOSE
Katia SEGERS,
verslaggevers

Gebruikte afkortingen

FIT	Flanders Investment & Trade
KANTL	Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde
NVAO	Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie
PEN	Poets, Playwrights, Editors, Essayists, Novelists
PIRLS	Progress in International Reading Literacy Study
PISA	Programme for International Student Assessment (van de OESO)
RITCS	Royal Institute for Theatre, Cinema & Sound
VRT	Vlaamse Radio- en Televisieomroeporganisatie
vte	voltijdsequivalent
VTM	Vlaamse Televisiemaatschappij